

DIKTAATTORI

Charles Chaplin

The Great Dictator

USA, 1940, 113 min, K7

Ketkä olivat 1900-luvun tärkeimmät ja tunnetuimmat henkilöt? Kysymykseen on helppo keksiä monia perusteltuja vastauksia, mutta tässä on yksi ehdotus. Saksan diktaattori **Adolf Hitler** (1889–1945) vaikutti poikkeuksellisen suuren ihmisjoukon kohtaloihin. Hänen valtapyrkimyksensä ja silmitön vihansa käynnistivät toisen maailmansodan, joka aiheutti jopa 50 miljoonan ihmisen kuoleman. Hitleristä on tullut hulluuden ja pahuuden symboli, jota on kuvattu useasti myös elokuvissa.

Aivan toisenlainen julkkis taas oli brittisyntyinen **Charles ”Charlie” Chaplin** (1889–1977), joka käsikirjoitti, ohjasi, tuotti, näytteli ja sävelsi elokuvia kuudella vuosikymmenellä. Parhaiten hänet tunnetaan komedioistaan ja pienen kulkurin (The Little Tramp) hahmosta, mutta hän oli myös vahvasti myös poliittinen henkilö, joka ei pelännyt ilmaista mielipiteitään.

Näiden kahden todellisen henkilön tiet kohtasivat Chaplinin ohjaamassa elokuvassa **Diktaattori**, joka kuvaa kuvitteellisen (mutta erehdyttävästi Saksaa muistuttavan) Tomanian hallitsijan, Adenoid Hynkelin, sekä kiltin juutalaisen parturin kohtaloita. Sattumalta miehet ovat ulkoisesti kuin toistensa peilikuvia, joten Chaplin esittää molemmat roolit.

Tarinassa toilailevat myös naapurimaa Bacterian hallitsija Benzino Napaloni (**Jack Oakie**), sotaministeri Garbitsch (**Henry Daniell**) ja marsalkka Herring (**Billy**

Gilbert). Toinen naapurimaa taas on nimeltään Itävaltio eli Österlich. Chaplin ei edes yritä peitellä yhteyksiä todellisiin historiallisiin henkilöihin, vaan nauraa estoitta heidän manereilleen. Toki elokuvassa on myös kaunis Hannah (**Paulette Goddard**), joka rakastuu parturiin, sekä oikeudenmukainen lentäjäsankari Schultz (**Reginald Gardiner**).

Kun äänielokuva yleistyi Yhdysvalloissa 1920-luvun lopulla, Chaplin joutui hankalaan välikäteen. Hän ei halunnut siirtyä tekemään äänielokuvia, sillä hän uskoi pienen kulkurin toimivan parhaiten mykkänä, pelkästään kehollisen ilmaisun kautta. Hahmon yleismaailmallisuus olisi saattanut kadota, jos siihen olisi liitetty jokin kieli. Niinpä Chaplin päätti tehdä kompromissin. Vuonna 1931 valmistuneessa **Kaupungin valoissa** (City Lights) ei ollut dialogia, mutta ohjaaja sävelsi siihen kauniin musiikin ja hyödynsi taitavasti äänitehosteita. Chaplin siirtyi lopullisesti äänielokuvaan vasta Diktaattorin myötä – vuosikymmenen muuta Hollywoodia myöhemmin.

Diktaattori yhdistelee taitavasti komiikkaa ja tragiikkaa. Sen kerronnassa on kaikuja mykkäkomedioiden keinoista (muun muassa hirmuhallitsijan baletti maapallon kanssa), mutta samalla se todistaa, että Chaplin oli omaksunut äänielokuvan mahdollisuudet.

Elokuvan sanoma tiivistyy puheeseen, jonka juutalainen parturi pitää suurelle väkijoukolle, joka luulee häntä Hynkeliksi. Chaplin ei pysy roolissaan, vaan puhuu omana itsenään suoraan kameralle. Näkökulmasta riippuen ratkaisua on pidetty poikkeuksellisen koskettavana tai naiivina julistuksena.

Diktaattori kiellettiin natsi-Saksassa, mutta Hitlerin kerrotaan nähneen sen kahdesti. Joskus hänen on väitetty rakastaneen satiirista muotokuvaansa, mutta mitään todisteita asiasta ei ole. Elokuva oli kielletty tai sensuroitu myös monissa Saksan liittolaisvaltioissa, ja

esimerkiksi Italiassa leikkaamaton versio nähtiin vasta vuonna 2002.

Usein on pohdittu, miksi Chaplin halusi kuvata niin kiistanalaista hahmoa. Hitlerin ulkonäköä ja puhetapaa oli helppo pilkata, mutta monien mielestä aihevalinta on mauton – varsinkin kun nykyisin tiedämme esimerkiksi juutalaisten, romanien ja homoseksuaalien kohtalon sodanaikaisessa Saksassa. Chaplin kirjoitti muistelmissaan vuonna 1964, ettei olisi tehnyt elokuvaa, jos natsien kauheudet olisivat olleet tiedossa kuvausten aikana. Joka tapauksessa tuloksena on kiehtova kuvaus pahuudesta ja hyvydestä. Elokuva on edelleen ajankohtainen – valitettavasti.

Hitlerin ja Chaplinin kohtalonyhteyttä korostaa myös se, että molemmat olivat syntyneet huhtikuussa 1889 vain muutaman päivän välein. Kuitenkin he vaikuttivat ihmiskunnan kohtaloihin lähes päinvastaisilla tavoilla.

Hitlerin tuhovimma muistetaan luultavasti pitkään, mutta sopii toivoa, että Chaplinin rauhaa rakastava komiikka elää kauemmin.

Antti Pentikäinen

POHDITTAVAKSI

- Mikä oli elokuvan paras kohtaus? Miksi?
- Diktaattori oli Chaplinin suosituin elokuva. Miksi arvelette menestyneen niin hyvin?
- Selvittäkää Hitlerin elämän pääpiirteet. Kuinka tarkasti Adenoid Hynkelin hahmo noudattaa historiallista esikuvaansa? Olisiko Hitlerin kaltaisen diktaattorin mahdollista nousta valtaan nykyisin? Diktaattoria on mahdollista käsitellä laajemminkin esimerkiksi historian kurseilla, jolloin on mahdollista pureutua Saksan historiaan ja totalitarismin nousuun.
- Millaisia diktaattorihahmoja muistatte elokuvista? Voitte etsiä elokuvista näytteitä esimerkiksi YouTubesta. Vertailkaa hahmoja. Mitkä ovat realistisia, mitkä koomisia, mitkä pelottavia?
- Suunnitelkaa päähenkilö kuvitteelliseen elokuvaan Suomen diktaattori.
- Määritellä komedia. Entä mitä tarkoittavat sen sukulaisgenret parodia ja satiiri? Mitä näistä kolmesta lajityypistä Diktaattori edustaa? Vai toimiiko se paremmin draamana tai jopa tragediana? Perustelkaa.
- Muistelkaa Hynkelin puhetta elokuvassa. Voitte etsiä netistä videoita myös Hitlerin puheista. Millaisia maneereja näillä puhujilla on? Pitäkää itse puhe keksityllä kielellä. Päätäkää ensi puheen sävy ja aihe. Puhukaa vaikka kevään saapumisesta leikkiranskaksi.
- Kirjoittakaa puhe, jonka avulla yritätte edistää jotain teitä kiinnostavaa asiaa. Pohtikaa, millainen puhe on tehokas. Pitäkää puheet muille ryhmän jäsenille. Voitte myös videoida puheet ja julkaista ne netissä.